

GESIGNALEERD

Van de Ven, Piet-Hein & Doecke, Brenton (2011). *Literary Praxis. A Conversational Inquiry into the Teaching of Literature*. Rotterdam, Boston, Taipei: Sense Publishers.

Dit boek verkent het literatuuronderwijs in het voortgezet onderwijs. Een onderwerp waarover in deze hoogtijdagen van (praktische) vaardigheden niet zo vaak en zeker niet zo uitgebreid wordt gepubliceerd. Daarenboven bespreekt *Literary Praxis: A Conversational Inquiry into the Teaching of Literature* het literatuuronderwijs vanuit een wel heel interessant perspectief: leraren en onderzoekers uit acht landen en drie continenten gaan in geprek met elkaar teneinde hun professionele betrokkenheid te duiden. Hierbij denken ze na over de kennisbasis waarop zij in het literatuuronderwijs steunen en over het soort kennis dat ze willen overbrengen. Ze reflecteren over de uitdagingen die ze aangaan en de twijfels die dat met zich meebrengt wanneer ze in de klaspraktijk in interactie gaan met hun leerlingen.

De kern van het boek ('Teaching and Reflecting') bestaat uit – wat je zou kunnen noemen – actie-onderzoeksverslagen uit de dagelijkse praktijk van leraren in Nederland en Australië. De omschrijving 'dagelijkse praktijk' doet niet volledig recht aan hun bijdragen want naast de beschrijving van wat in hun klas feitelijk gebeurt, proberen de leraren in samenspraak met didactici ook te begrijpen wat er plaatsvindt. Montaigne beschouwde zijn essays 'comme la peinture

de moi'. Precies dat zijn deze stukken: 'een schildering van henzelf'.

Hierbij plaatsen ze hun praktijk binnen het institutionele kader waarin zij moeten werken, binnen de nationale pedagogische en didactische onderwijstraditie en binnen de relationele verhoudingen van de specifieke klasgroep. In het bijzonder proberen ze te analyseren en te begrijpen op welke wijze leerlingen betekenis creëren en een oordeel vormen over de werkelijkheid zoals gerepresenteerd in literaire verhalen. Zo hebben de leraren die in dit boek van hun praktijk getuigen elk hun persoonlijke mening over hoe literatuuronderwijs er voor hen moet uitzien. Ze willen zich niet in een bepaald keurslijf laten dwingen. Het boek kan dan ook gelezen worden als een pamflet tegen de 'teaching-to-the-test'-situatie zoals die vigeert in landen als Australië, Engeland en de Verenigde Staten.

Zo beschrijven de Australische leraren Prue en Bella hoe ze in een literatuurproject samen op zoek gaan naar een wijze om via close reading hun leerlingen literair inzicht bij te brengen. Hierbij geeft Prue de lessen terwijl Bella aanwezig is als 'critical friend'. Ze doen dit door workshops te organiseren rond de *Collected Stories* van de Australische schrijver Beverley Farmer. Als basis voor hun 'conversational inquiry' verzamelen ze transcripties van klassendiscussies en discussies binnen kleinere groepen leerlingen, e-mail reacties en eigen observatieverslagen. In hun essay proberen ze aan te tonen dat de koppeling van de traditionele close reading-methode

met een workshoopaanpak wel degelijk de leerlingen kan helpen nadenken over details van een verhaal, over het verhaal in zijn geheel en over de relatie van een verhaal tot andere verhalen. Op voorwaarde echter dat de leraar de discussies modereert en niet domineert. De lessen van Prue zijn volgens Bella mooie voorbeelden van ‘productieve interactie’: de mogelijkheid voor leerlingen om een actieve rol te spelen indien “the formulation of knowledge is partly controlled by the intentions and expectations they bring to the lesson, and partly by the patterns of communications set up by the teacher” (Barnes 1976: 115–116).

De les van de Nederlander Ramon biedt een interessant contrast met het Australische verhaal. Ramon ontwerpt een les rond het verhaal *Fam van Thomas van Aalten*. Hij kiest ook voor een interactief lesmodel waarbij de leerlingen in groepjes worden opgesplitst om zo met elkaar over het verhaal te kunnen praten. Hij geeft de vijf groepjes elk een opdracht waarin telkens een verschillend literatuurwetenschappelijk perspectief centraal staat: structuuranalytische methode (personage, tijd, ruimte), sociologische analyse (morele waarden, sociale klasse) en auteursgerichte methode (vergelijking met Van Aaltens leven en oeuvre). Na de analyse van zijn lessen op basis van opgenomen lesprotocollen moet hij vaststellen dat zijn aanpak niet het gewenste succes heeft opgeleverd. In de reflectie stelt Ramon dat door de les vanuit literatuurwetenschappelijke theorie vorm te geven, hij niet alleen in zijn opdracht maar ook in zijn interventies in de les eigenlijk voortdurend aan het doceren is, zodat de leerlingen niet tot een eigen inzicht kunnen komen.

De Nederlandse Mies wil met haar les ingaan tegen de gangbare mening dat 13-14 jarigen verhalen alleen maar lezen omwille van de plot en vooral een vorm van escapistische nastreven. Met het verhaal *Blauw* is

bitter van de Belgische auteur Dirk Bracke probeert ze – ook alweer – in een interactief lesdesign (het bijhouden van leeslogs, placematmethode, brieven naar welzijnsorganisaties etc.) de leerlingen aan te zetten om zich in te leven in de (hoofd)personages en hun denkbelden te confronteren met hun ‘persoonlijk repertoire’. Haar hoop hierbij is dat leerlingen hierdoor misschien wel tot nieuwe inzichten voor zichzelf komen. Ook Mies probeert in te schatten in hoever ze in haar lesopzet geslaagd is. Het antwoord is hier wat genuanceerder. Ook al lijken de reacties van de leerlingen authentiek, toch vindt Mies niet dat wat ze wilde ‘meegeven’ in de reacties van de leerlingen terug te vinden is. Een en ander valt te verklaren vanuit de persoonlijke biografie van Mies die na een lang verblijf in Zuid-Afrika de ‘social awareness’-bereidheid van jongeren in Nederland wat verkeerd inschat.

Voor de Nederlandse lezer is het ook interessant te vermelden dat ook Theo Witte in een hoofdstuk zijn model van literaire ontwikkeling binnen de essays van het boek plaatst, en dat vice versa in de reflecties van de buitenlandse collega’s de ideeën van Theo Witte geïntegreerd worden.

Het tweede luik van het boek (‘Reading and Rereading’) bestaat uit zeven commentaren op deze praktijkverslagen door pedagogen en didactici uit andere landen. Op deze wijze wil het boek de praktijk van de lerarenverhalen verrijken vanuit een comparatief perspectief maar nooit zonder het specifieke ‘plaatselijke’ karakter van de onderwijssituatie uit het oog te verliezen. De verrijking ligt ook op het niveau van het andere perspectief van waaruit naar de klaspraktijk wordt gekeken: “it comes to comparing a practitioner’s standpoint with the researcher’s gaze” (Kincheloe 2003: 9). Deze onderzoekers proberen hierbij een oordeel te vermijden, maar veeleer te begrijpen wat het betekent literatuur te doceren in een bepaalde educatieve omgeving. De auteurs

willen zo een alternatief bieden voor de huidige mode om alles in gestandaardiseerde 'meten is weten'-procedures te vatten. Het boek wil dus ook een pamflet zijn tegen onderzoek à la PISA.

In het slotessay van het boek 'Literary Praxis. A Concluding Essay' proberen de samenstellers van het boek alle draden vanuit de vele essays samen te brengen en een lans te breken voor een professionele betrokkenheid en reflectie bij leraren zoals in het eerste deel van het boek wordt beschreven. De redacteurs noemen zo'n vorm van praktijk 'praxis': een praktijk waarin leraren en didactici de intensiteit en complexiteit onderzoeken van de reflexieve praktijk die ontstaat wanneer ze leerlingen inwijden in het lezen van literaire teksten binnen een specifieke socioculturele context.

Wie moet dit boek nu lezen? Leraren en didactici die tips en tricks-of-the-trade verwachten niet. Het boek richt zich veeleer tot leraren en didactici die weten hoe weinig tijd er besteed wordt aan het nadenken over en het evalueren van de eigen lespraktijk. En die daarbij beseffen hoe vanzelfsprekend men als leraar of didacticus onderwerpen aansnijdt waarvan men zomaar verwacht dat leerlingen of studenten die allemaal kunnen oppikken. Het richt zich ook tot leraren die niet vasthouden aan één scenario maar inzien dat er heel wat scenario's mogelijk zijn om literatuuronderwijs vorm te geven. De vele uitgeschreven lesprotocollen werken hierbij zeer verhelderend. Maar ook leraren en didactici die hun eigen lespraktijk wensen te plaatsen in bredere theoretische kaders komen royaal aan hun trekken. In alle essays immers wordt de praktijk van alledag geplaatst binnen theorieën van literatuurwetenschappelijke en filosofische iconen als Vygotsky, Bakhtin, Althusser, Culler, Derrida, Eagleton, Levinas en nog vele anderen. Maar nooit verworden die stukken tot theoretisch gezwam, want steeds wordt de theorie ingebed in de in het

eerste deel beschreven praktijk.

Dit is geen makkelijk weg te lezen boek: het bestaat uit vele kleine en grote onderwijsverhalen die dankzij scherp observatievermogen en een stevig theoretische onderbouwing tot interessante inzichten leiden. Om met mondjesmaat te lezen, een *livre de chevet* voor de geëngageerde literatuurdocent en -didacticus.

André Mottart

LITERATUUR

- Barnes, D. (1976). *From Communication to Curriculum*. Harmondsworth: Penguin.
- Kincheloe, J. (2003). *Teachers as researchers: Qualitative inquiry as a path to empowerment*. London: RoutledgeFalmer.